

Władyka, Wiesław

"Oddziały szturmowe konspiracyjnej Warszawy 1939-1944", Tomasz Strzembosz, Warszawa 1979 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 71/1, 199-200

1980

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Tomasz Strzembosz, *Akcje zbrojne podziemnej Warszawy 1939—1944*, PIW, Warszawa 1978, s. 528.

Autor postawił sobie za zadanie wstępne omówienie przebiegu walki zbrojnej „toczonej w okupowanej Warszawie przez antyhitlerowskie Podziemie” i wysiłki swoje skoncentrował na podsumowaniu — po raz pierwszy w literaturze — bogatego materiału faktograficznego ukazującego przebieg, charakter, rozmiar akcji zbrojnych od 1 października 1939 do 1 sierpnia 1944 r., a także pokazującego ludzi w nich biorących udział. Uderza wnikliwość i systematyczność badawcza autora, olbrzymi trud mający na celu zgromadzenie (często dotarcie do nich!) informacji o opisywanych zdarzeniach. Za akcję zbrojną Strzembosz uznaje „zaplanowane i zorganizowane działanie bojowe, mające charakter ofensywny i wyraźnie określony cel. Ten właśnie charakter wystąpienia zaplanowanego wyróżnia ją od wszelkiego typu starć bądź sprowokowanych przez nieprzyjaciela i będących najczęściej skutkiem jego poczynań ofensywnych, bądź też przypadkowych”.

Praca w wielu fragmentach ma walor syntetycznego omówienia niektórych aspektów historii działań konspiracyjnych na ziemiach polskich podczas II wojny światowej, jak np. rozdziały dotyczące koncepcji walki zbrojnej głównych nurtów konspiracji polskiej, oceniające siły warszawskiego Podziemia, analizujące osobiste i społeczne problemy żołnierzy dywersji oraz konsekwencje akcji zbrojnych w Warszawie.

Całość składa się z 10 rozdziałów, wzbogacona jest ilustracjami i planami, obszerną przedmową, indeksem osób. Podstawową część pracy stanowi szczegółowe opisanie poszczególnych akcji i starć zbrojnych w Warszawie w trzech okresach rozdzielonych cezurami: września 1942 i marca 1943 r.

W. W.

Tomasz Strzembosz, *Oddziały szturmowe konspiracyjnej Warszawy 1939—1944*, PWN, Warszawa 1979, s. 508.

Praca ta, w księgarniach właściwie nie do zdobycia, wydana w serii Varsavianów PWN stanowi uzupełnienie wcześniej wydanej przez PIW książki T. Strzembosza pt. „Akcje zbrojne podziemnej Warszawy 1939—1944” jest pierwszą próbą ukazania „pionów walki bieżącej warszawskiej konspiracji”. Autor postawił sobie za cel przedstawienie struktury organizacyjnej, liczebności, także składu osobowego oddziałów szturmowych konspiracyjnej Warszawy ze zwróceniem uwagi na charakterystykę kadry dowódczej i szeregów żołnierskich w myśl tezy, iż nie należy koncentrować uwagi wyłącznie na sferze jednostkowych działań bojowych a rozszerzać naszą wiedzę na temat organizacji wojskowych i politycznych, w których żołnierz podziemnej walki był szkolony i w imieniu których wykonywał swoje zadania. Książka koncentruje się więc na zagadnieniach o charakterze organizacyjnym, autor abstrahuje od „ocen politycznych i militarnych aspektów działań organizacji, reprezentujących różne nurty ideowo-polityczne”. Podobne ukazanie struktury konspiracyjnej oddziałów szturmowych w Warszawie było zadaniem i pracochlonnym i wyjątkowo skomplikowanym.

Książka opiera się przede wszystkim na materiałach archiwalnych (zwłaszcza wytworzonych przez polskie organizacje konspiracyjne), opracowaniach i wspomnieniach dotąd nie drukowanych a także relacjach. Składa się z dziesięciu rozdziałów, z których pięć pierwszych ukazuje pion walki bieżącej w okresie od października 1939 do marca 1940 i od kwietnia tego roku do jesieni 1942 a następnie omawia oddziały szturmowe Gwardii i Armii Ludowej, Armii Krajowej oraz innych organizacji w okresie od jesieni 1942 do lata 1944. W innej konwencji utrzymane są pozostałe części książki poświęcone refleksjom na temat organizacyjnej roli dowódców tych oddziałów, a także indywidualności żołnierza-bojowca-konspiratora, który wchodził w skład grup posiadających „swoją własną, niepowtarzalną mikroklimatę, stanowiąc same specyficzne mikrośrodowiska z własną «psychiką» i własnym światem przeżyć i doznań”.

Strzembosz zwraca uwagę, iż specyfiką polskiej konspiracji wojskowej w latach 1939—1944 było od początku nakierowanie jej na sabotaż i dywersję, przy czym ważne było i to, że pionierzy walki bieżącej powstały w organizacjach o różnym programie politycznym i różnym charakterze społecznym. Autor ukazuje jak problematyka ta uległa ewolucji w związku z wydarzeniami na frontach i z przemianami w wielkiej polityce, jak konkretnym przekształceniom podlegały struktury organizacyjne oddziałów szturmowych, metody i warunki walki. Praca Strzembosza wzbogaca nie tylko wiedzę o historii okupacyjnej Warszawy, ale ma także znaczenie ogólniejsze; jest istotnym przyczynkiem dla dalszych badań nad działalnością konspiracyjną na ziemiach polskich podczas II wojny światowej.

W. W.

Bogdan Suchowiak, *Neuengamme*, wyd. 2 rozszerzone, Wydawnictwo MON, Warszawa 1979, s. 336.

Monografia obozu koncentracyjnego Neuengamme jest jeszcze jednym świadectwem hitlerowskiego ludobójstwa. Autor, nie zajmujący się profesjonalnie historią, został wybrany do spisania dziejów obozu przez klub byłych współwięźniów. Należał do pierwszej grupy Polaków przybyłych do Neuengamme w grudniu 1940 roku. Poprzednio — oficer września, aresztowany w sierpniu 1940 roku przez Gestapo, przeszedł przez więzienie w poznańskim forcie VII i Buchenwald. Przeżył dzięki ogromnej odporności fizycznej i psychicznej, znajomości niemieckiego i angielskiego, a także dzięki cenionemu przez Niemców zawodowi inżyniera mechanika.

Obóz powstał w grudniu 1938 roku jako filia Sachsenhausen. Położony 30 km od Hamburga, miał produkować i dostarczać wielkiemu miastu materiałów budowlanych. Liczne podobozy pracowały na rzecz przemysłu zbrojeniowego. Książka przedstawia losy 106 tysięcy osób wielu narodowości, które trafiły do Neuengamme. Ukazuje tortury, głód, epidemie, ciężką pracę, wymyślne metody wyniszczenia, którym uległa przeszło połowa więźniów, w tym 7,5 tysiąca Polaków. Część z nich zginęła w ciągu ostatnich dni wojny, kiedy to obóz, na podstawie rozkazu Himmlera, ewakuowano na statki w Zatoce Lubeckiej, zbombardowane następnie przez alianckie lotnictwo.

Neuengamme posiada niewiele, w większości obcojęzycznych opracowań. Niektóre grzeszą fragmentarycznością i stronniczością. Skłoniło to również autora do napisania prezentowanej monografii. Po jej ukazaniu się w 1973 roku, B. Suchowiak otrzymał wiele listów, zgromadził dodatkowe źródła, w tym relacje nadsyłane przez niemieckich kolegów i Międzynarodowy Komitet Neuengamme. Praca uległa znacznemu rozszerzeniu. Zawiera wiele ilustracji, a także obszerny aneks i bibliografię.

P. W.

Zapiski opracowali: Andrzej Biernat (A.B.), Marian Dygo (M.D.), Jerzy Halbersztadt (J.H.), Rafał Karpiński (R.K.), Antoni Mączak (A.M.), Zbigniew Morawski (Z.M.), Tomasz Nałęcz (T.N.), Andrzej Pośpiech (A.P.), Maria Sierocka (M.S.), Kazimierz Stembrowicz (K.S.), Andrzej Szwarz (A.S.), Włodzisław Tygielski (W.T.), Henryk Wisner (H.W.), Wiesław Władysław (W.W.), Marek Wrede (Mk.W.), Piotr Wróbel (P.W.), Andrzej Wyrobisz (A.W.).